

DICK ERIXON:

Bergfasta värden utan ideologi

Några unga politiker i ångermanländska Högsjö ville i början av 50-talet planlägga ett område för tre trevåningshus så att ungdomar i bygden kunde flytta hemifrån när de gifte sig men ännu inte hade pengar nog att köpa egen fastighet. Byggnadsnämndens arkitekt gjorde tummen ner, eftersom det ansågs vara direkt olämpligt att bygga hyreshus i en mindre by i kommunen. För att understryka det idiotiska i förslaget kallades länsarkitekten till byggnadsnämndens sammanträde. En av ungdomarna satt i nämnden och argumenterade för saken och länsarkitekten härsknade till och sa: "Någon byggenskap där borta kan bara ske över min döda kropp". Den unge ledamoten hemställde då att detta yttrande skulle tas till protokollet.

Det tog hus i helse. Arkitekten blev tvärlisk och frågade om man tvärt emot reglerna förde debattprotokoll i byggnadsnämnden. "Det gör vi inte, men vi brukar alltid notera i protokollet när det kommer besked från någon myndighet och länsarkitektens uttalande är ett besked så gott som något", replikerade den unge bråkstaken som besvarade sig till länsstyrelsen, såg till att rita översiktsplan med hyreshus och överklagade avslag till Byggnadsstyrelsen. "I vanlig ordning fick vi avslag. Arkitekter SAR finns ju på alla nivåer", berättar politikern som besvarade sig hos regeringen och uppvtaktade ansvarigt statsråd, som beviljade bygglov.

När landshövdingen senare frågade den unge kommunpolitikern hur han bar sig åt svarade han: "Ja, kan du tänka dig, vi använde exakt samma argument som när vi uppvtaktade dig."

Historien berättas i *En bonde blir statsminister* (Albert Bonniers Förlag, 1998). Den unge rebellen är Thorbjörn Fälldin, som i samtalets form ser tillbaka på sitt liv i en memoarbok författad av radiomannen Arvid Lagercrantz.

Öppenhjärtig Fälldin

Intervjuoffret är förvånansvärt öppenhjärtig, framför allt om sin uppväxt och om den miljö i vilken han formats. Pliktkänsla. Ihärdig strävan att stå på egna ben och med små resurser komma framåt. Båda fötterna i myllan. Inte ovan vid hårt kroppsarbete. Stark integritet och envishet som uppfattas som rebellisk. Mycket av det som kom att känneteckna Thorbjörn Fälldin som partiledare och statsminister får sin förklaring. Boken blir till en fond för hans agerande som centralfigur i svenskt politiskt liv under femton år på 1970- och 80-talen.

Den unge Fälldin stämmer väl in i den bondeförbundiska traditionen,

En bonde blir statsminister, Arvid Lagercrantz, Albert Bonniers förlag, 1998.

där det naturliga var att man hade små ekonomiska resurser men samtidigt en mycket stark vilja att bestämma över sitt eget liv och att man därför bar på en tydlig misstänksamhet, om inte förakt, mot överheter som trodde sig veta bättre. Det är mot denna bakgrund vi ska se hans omtalade "ramviksmodell", där han som statsminister testar den föredragande expertisens kunskap om förslagets konsekvenser genom att fråga hur de påverkar en angiven person, exempelvis bensinmacksföreståndaren, hemma i Ramvik.

Ofta fick de föredragande bakläxa, eftersom de bara kunde argumentera i makropolitiska termer, men inte förklara hur den statliga aktiviteten skulle påverka enskilda människor ute i verkligheten.

Boken visar vilken hunger efter kunskap som Thorbjörn Fälldin burit med sig från sin ungdoms självstudier, genom den unge riksdagsledamotens lusläsande av riksdagshandlingarna, till statsministern som kunde mer om regeringens ärenden än föredragande statsråd. Denna utgångspunkt i fakta och kärv verklighet kanske förklarar varför Fälldin hade lätt att umgås med Marcus Wallenberg ("Han var vidsynt, en färgstark människa.") och Curt Nicolin ("Det är få människor jag haft så stort utbyte av."), men aldrig kom på talefot med Olof Palme ("Det var som om han inte såg mig. Då slutade också jag att heja.").

Fälldins förtroendefulla relationer med näringslivets toppar är memoarbokens största nyhet. Det var relatio-

ner som Gösta Bohman aldrig fick veta, men hade misstankar om: under regeringstiden förbryllades ekonomiministern över att statsministern alltid kände till de stora nyheterna inom svenskt och internationellt näringsliv före honom själv och frågade Fälldin: "vad fan har du för informationskällor?" – utan att få besked.

Ideologi får andra sköta

Trots den personliga tonen och Fälldins så karaktäristiska och genuina språk, är boken ändå en besvikelse för den som vill veta mer om hans politiska och ideologiska bevekelsegrunder. Visserligen lär han ha sagt att "det där med ideologi får andra sköta", men det är samtidigt få som varit så konsekventa i sitt politiska hantverk som honom. I centerpartiet cirkulerar i dag lika många anekdoter om Thorbjörn Fälldin som om Gunnar Hedlund. Men till skillnad från Hedlunds ofta opolitiska ironier bottenar Fälldins sarkastiska humor i djupa och bergfasta värderingar.

Som när kvinnoförbundets ordförande i partistyrelsen gjorde en lång plädering till förmån för obligatorisk föräldrautbildning. När hon var klar blev det tyst. Efter en stund sa Thorbjörn Fälldin sävligt och eftertänksamt, medan han satt tillbakalutad och omsorgsfullt stoppade pipan, att "kvigorna hemma på gård'n behöver ingen föräldrautbildning..."

Frågan dog.

Anekdotens sanningshalt är oklar, men den säger en del om Fälldins värderingar. Han var en politiker

som insåg politikens begränsningar och inte lät sig fångas av kollektivismen och plantänkandet som impregnerade opinionen på 1970-talet.

Tidsandan var helt enkelt Fälldins största motståndare. Efter sin avgång har han sagt att han saknade den pedagogiska förmågan att förklara sin politiska linje. Det är inte svårt att förstå självkritiken, med tanke på att han fick minst lika hård och oförsonlig kritik inifrån sitt eget parti som från Olof Palme. Det har många gånger hävdats att Thorbjörn Fälldin låg till höger om sitt parti. Men de värden som indirekt och mellan raderna kommer till uttryck, mindre i memoarboken men väl under hans aktiva tid, har djupa rötter i bondeförbundet och centerpartiet. Äganderätt, småskalighet, decentralisering och personligt ansvar är kärnan hos honom i lika hög grad som i den politiska rörelse han ledde.

Problem med radikal fraktion

Problemet var att den yngre generation som fick allt större inflytande samtidigt som Fälldin blev partiordförande, inspirerades mer av 68-vänternas radikalism än av det egna partiets värdegrund. De hantverkare och småföretagare som på 60-talet lade grunden för partiets inbrytningar i storstäderna manövrerades under 70-talets första hälft ut av de unga radikalerna med Olof Johansson i spetsen.

Thorbjörn Fälldins kritiskt prövande – rent av konservativa – attityd gentemot nya och storskaliga sam-

hällsprojekt som kärnkraft förenades med radikalernas önskan att göra uppror mot "storkapitalet". Men han mötte ingen förståelse, när han exempelvis i valrörelsen 1979 menade att Sverige nu måste börja konkurrera med priset och därför hålla tillbaka löneökningarna, eftersom omvärlden tagit in det försprång i kvalitet som svenskt näringsliv haft, som en följd av att vi stått utanför två världskrig. Inte heller statsministerns kursändring i början av 1980-talet, då svenska staten för första gången började strama åt genom att bl a införa två

karensdagar i sjukförsäkringen, gillades av den radikala fraktionen i partiet.

Centersplittring ännu känslig

Det framgår i memoarboken att Fälldin inte var tillfreds med partistyrelsens förberedelser inför centerstämman 1985, då han varit sjukskriven för magsår. "Besluten spretade åt många olika håll. Jag sa mig att det skulle bli fruktansvärt svårt att möta väljarna med sådana besked." Av detta förstår vi att han ville ha ett samlat politiskt budskap, men hur han ville

att det skulle se ut, får vi inget besked om.

Inte heller berörs den interna splittringen, som uppenbarligen fortfarande är ett för känsligt ämne att tala om. Det är synd. Splittringen mellan centerpartiets genuint borgerliga idétradition och vänsterinfluerad grön radikalism sargar ännu i det sena 90-talet partiet så svårt att det nu står på randen till att utplånas. Thorbjörn Fälldins beskrivning av partiets budskap som "spretar åt många olika håll" är i högsta grad giltigt i dag.

MATS FÄLT:

Norsk populism jubilerar

Glistrups Framstegsparti startades på Tivoli i Köpenhamn. Det som sedan blev Carl I Hagens Framstegsparti föddes på en biograf i Oslo. Ny Demokrati lanserades i jämförelse med dessa rörelser tämligen seriöst – på *DN Debatt* och i direktsändning i Siewert Öholms

Svar Direkt.

Trots detta är det Hagens norska Framstegsparti som blivit nordens ojämförligt mest framgångsrika missnöjesparti. Varför?

En del av svaret är de inneboende motsättningar, och den mycket blandade medlemskader, som från första början fanns inom Wachtmeisters och Karlssons parti. Fler förklaringar

finns att läsa i Jan Martin Iversens bok *Fra Anders Lange til Carl I Hagen – 25 år med Fremskrittspartiet*. (Millennium, 1998).

Boken är försedd med ett förord av den nuvarande partiordföranden och har givits ut lagom till "jubileumsåret" 1998, men är trots detta en bra källa för information om partiet. Den bygger i huvudsak på en avhandling som författaren publicerade 1994. Attityden till studieobjektet är förvisso positiv, men inte okritisk. Den bild som tecknas av maktmännen

Fra Anders Lange til Carl I Hagen - 25 år med Fremskrittspartiet, Martin Iversen, Millennium, 1998.